

Klimaträttvisa, genus och extraktivism

Det finns kopplingar mellan extraktivism, alltså storskalig utvinning av naturresurser som mineraler, olja eller gas, och könsbaserad ojämlikhet i fråga om tillgång till och kontroll över resurser. Dessa är också kopplade till omtvistad markanvändning och resurstransaktioner i konfliktområden. Vidare fördelas vinster och skulder på olika sätt socialt, där företag, främst i det Globala Nord gynnas. I likhet med tidigare koloniala tillvägagångssätt drabbas landsbygds- och ursprungsbefolkningar i syd oproportionerligt hårt, särskilt drabbade är ursprungskvinnor.

Vad är extraktivism?

Naturresurser som olja, gas och mineraler utvinns ofta i regioner som är perifera i förhållande till den globala ekonomin och exporteras som råvaror till andra delar av världen där de vidareförädlas och säljs. Detta möjliggörs genom en internationell styrning av den finansiella och ekonomiska politiken, t.ex. genom frihandelsavtal.

Extraktivism är en del i logiken att göra naturen till en handelsvara. Förbränningen av fossila bränslen som energikälla är den främsta orsaken till den globala uppvärmningen, men utvinningsprocesserna bidrar också i hög grad. I en studie där man bedömde de totala utsläppen av växthusgaser från gruvsektorn (med beaktande av 65 mineraliska material) uppskattade man att den stod för 15% av växthusgasutsläppen 2020. I denna uppskattning ingår inte utsläppen från de miljarder ton sand och grus som utvinns och de stora volymer vatten som utvinns.

Utvinning och användning av fossila bränslen som energikällor spelar en viktig roll för den globala uppvärmningen och dagens klimatkris. EU har godkänt en rad politiska initiativ, kallade "Green Deal", där man

ska fasa ut användningen av fossil energi och bli "klimatneutrala" till 2050. Produktionen av både elbilar och solpaneler kräver dock också användning av mineraler och sällsynta jordartsmetaller som måste importeras från utlandet. För batterier till elbilar behövs t.ex. litium samt kobolt, grafit, nickel och mangan. Samtidigt är elektronikindustrin (mobiler, datorer, smarta enheter) en betydande slutkonsument av tenn, kobolt, platinametaller och andra metaller och sällsynta jordartsmetaller, t.ex. tantal, guld, palladium, silver och koppar.

Könsrelaterade effekter och inbördes relationer av extraktivism

En gemensam funktion av extraktivismen är de enorma ekologiska kostnaderna, de negativa hälsoeffekterna och fördrivningen av människor. Människor som bor nära stora utvinningsindustrier betalar priset för deras kontaminering och konfronteras med vattenbrist, osäkert vatten och luftföroreningar. Kvinnor drabbas hårdast eftersom de får fler vårduppgifter på grund av deras socialt tilldelade roll som vårdgivare. Till exempel kommer litium, ett sällsynt mineral från ett fåtal länder, däribland "litiumtriangeln" i Bolivias, Chiles och Argentinas högland, där det används enorma mängder vatten i redan mycket torra områden, vilket leder till att lokala samhällen förlorar sina försörjningsmöjligheter och traditionella levnadssätt.

Extraktivism har direkta konsekvenser för hälsan, särskilt för kvinnors och flickors reproduktiva hälsa, medan ökande fattigdom och osäker livsmedelsförsörjning påverkar [mödrars och nyföddas hälsa](#). Effekter som inkomst- och resursförluster, förflyttningar och humanitära kriser kan leda till ökad förekomst av könsbaserat våld, inklusive sexhandel och skadliga metoder som

tidiga äktenskap och tvångsäktenskap. Effekterna av extraktivism är långvariga. De många hoten från gruvdriften försvagar också marginaliserade befolkningsgruppers förmåga att anpassa sig till klimatförändringar och andra miljöbelastningar.

Gruvdrift är en mansdominerad sektor där kvinnor spelar en mindre roll som anställda, ofta informellt i utkanten av gruvområdena, med bristande säkerhetsåtgärder och i lågavlönade verksamheter. Koncentrationen av manlig arbetskraft inom gruvindustrin och den (närliggande) transportsektorn går hand i hand med ökad sexuell exploatering av kvinnor och flickor, hälsorisker (t.ex. hiv) och könsbaserat våld.

Tvister om tillgång till resurser och statens roll

Postkoloniala länder som är resursrika konfronteras ofta, men inte uteslutande, med en "resursförbannelse". Detta innebär att dessa länder är mycket utsatta för korruption, brist på god samhällsstyrning och brist på diversifiering av ekonomin. Detta resulterar ofta i slappa miljöregler och skatteflykt, vilket påverkar tillhandahållandet av offentliga tjänster – avgörande för kvinnors hälsa, utbildning och minskning av obetalt omsorgsarbete. Gruvdrift som utförs av licensierade företag kan samexistera med en stor informell gruvsektor där säkerhets- och arbetsnormerna tenderar att vara ännu lägre. Kampen om tillgång till resurser hänger samman med att nya områden återkommande tas i anspråk och att mark – ofta från ursprungsbefolkningen – tas i anspråk.

Ofta uppstår mångfacetterade konflikter mellan utvinningsföretag, statliga myndigheter, frivilligor-

ganisationer, miljörelser och heterogena grupper av lokalbefolkning. Konflikterna handlar ofta om behovet av att utmana makten att fatta beslut om hur miljöer ska användas, hur vinsterna och bördorna av utvinningen ska fördelas och vem som bär ansvaret för de skador som uppstår. Asymmetriska maktförhållanden ger företagen stora möjligheter att göra upp med lokala ledare. Dessutom leder extraktivism ofta till militarisering och säkerhetsisering vid utvinningsplatserna och i regionerna. Lokala protester mot exploatering av arbetskraft, miljöskador och hälsoeffekter är ofta hårt undertryckta.

Kvinnors motstånd mot exploaterande extraktivism

Jämställdhets- och klimaträttvisa inom utvinningsindustrin innebär en rättvis fördelning av fördelar och bördor, men också att man tar hänsyn till olika intressenters representation i olika delar av beslutsfattandet. Kvinnor och flickor har historiskt sett utsatts för systematisk diskriminering på grund av stereotyper och olika sociala, ekonomiska och politiska roller som de tilldelas i kulturer och samhällen över hela världen, och de är därför mindre representerade i beslutsfattande sammanhang. Kvinnor drabbas av de värsta konsekvenserna av den nyliberala agendan för utvinning av naturresurser. Men kvinnor engagerar sig också i motståndet mot extraktivism, kliver ur traditionella könsroller och blir ledare i rörelser som bekämpar destruktiv utvinning.

Rekommendationer

- ⇒ Genomför artikel 14 i konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor i nationell och internationell (handels)politik, när det gäller rätten för kvinnor som bor på landsbygden att delta i utarbetandet och genomförandet av utvecklingsplanering på alla nivåer och att åtnjuta adekvata levnadsvillkor, särskilt när det gäller bostäder, sanitära anläggningar, el- och vattenförsörjning m.m.
- ⇒ Implementera ILO:s konvention nr 169 om ursprungsfolk och stamfolk i självstyrande länder på nationell och internationell nivå, ett internationellt rättsligt instrument som omfattar rätten att rådfrågas i frågor som rör deras landområden, territorier och resurser.
- ⇒ Regeringarna måste integrera rättigheterna för kvinnor, barn, hbtqi-personer, personer med funktionsnedsättning, minoriteter, ursprungsbefolkningar och andra grupper som utsätts för intersektionell diskriminering i nationella och internationella klimaförändringsstrategier och utvinningspolicier. Människors rättigheter får inte äventyras till förmån för företagens rätt att gå med vinst.

Kreditering: [Sosialistisk Ungdom via Flickr, CC 2.0-licens](#)

“Extraktivism har inte skett utan motstånd genom tiderna. Nigerianska kvinnor har till exempel gjort motstånd mot oljeutvinningen i Nigerdeltat i 70-80 år nu. I Marikana (Sydafrika) protesterade kvinnor när 34 gruvarbetare mördades av polisen för att de strejkade för en anständig lön. Kvinnor som drabbats av kolutvinning i Sydafrika har gjort motstånd; kvinnor i freds rörelsen i Nigerdeltat; kvinnor som kämpar mot oljeutvinning på extremt ojämlika villkor.”

(Samantha Hargreaves, WoMin)

Den här historien började 2017 när lokalbefolkningen i en region som kallas “Bulgariens kornbod” fick reda på att ett företag hade en investeringsplan för att prospektera efter gas i regionen.

Metoden för prospektering och utveckling av gasfälten kallades förskönande för “horisontell borrhning” i den dokumentation som lämnades in till de berörda statliga institutionerna. Vid en närmare genomläsning av specialister framkommer att den fullständiga beskrivningen av metoden stämmer in på definitionen av “fracking”. Oberoende expertbedömningar visade att sådan prospektering, och därmed gasutvinning, skulle leda till radioaktiva och kemiska föroreningar av mark, vatten och luft. Dessa skulle även förorena Varnasjön och norra Svartahavskusten. I slutet av 2017 hölls en folkomröstning i regionen och över 97% av de som röstade var emot en sådan investering. De första yttrandena från relevanta institutioner var negativa och tillät inte bolaget att påbörja sin prospektering. Sedan 2018 har stämningsansökningar lämnats in mot de institutioner som utfärdade de relevanta förbudsbesluten, och bolaget har också inlett stämningsansökningar mot tjänstemännen själva för att skrämja och ingjuta rädsla hos alla som försöker konfrontera dem. Med hjälp av olika administrativa knep i rättsprocessen och en armé av högavlönade advokater har investerarföretaget försökt uppnå sina mål utan hänsyn till människors liv och hälsa. Tre modiga kvinnor ledde den framgångsrika kampen mot investeraren – Dr Donna Pickard från Sofia, doktor i sociologi och markägare i en by i regionen, Ivanka Kazakova, enskild medlem i initiativkommittén “För ett rent Bulgarien”, och Ayden Yaiya, bosatt i en lokal by och ekologisk honungsproducent.

Kreditering: [Rick Hurdle via Flickr, CC 2.0-licens](#)

Författare: Stanimira Hadjimitova (CSCD), Janine Wurzer (WIDE Autriche), Sarai Martin (Mundubat), & Gitte Pedersen (KULU - WOMEN and DEVELOPMENT)

Redigering: Gea Meijers (WIDE+) & Emma Rainey (WIDE+)

Grafisk design: Stephanie Höglund (WIDE+)

Finansieras av Europeiska unionen. De synpunkter och åsikter som uttrycks är endast upphovsmännens [upphovsmännens] och utgör inte Europeiska unionens eller Europeiska genomförandeorganet för utbildning och kulturs (EACEA) officiella ståndpunkt. Varken Europeiska unionen eller EACEA tar något ansvar för dessa.

Förkortningar

CEDAW - Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) GHG - Växthusgaser HIV - Humant immunbristvirus ILO - Internationella arbetsorganisationen

Bibliografi

García Gómez, A. (2023). Climate justice, health, and sexual and reproductive rights. Open Global Rights. <https://www.openglobalrights.org/climate-justice-health-sexual-reproductive-rights/>

IISD & WEDO. (2022). Gender Data Must Be the Bedrock of Climate Justice. <https://data2x.org/resource-center/gender-data-must-be-the-bedrock-of-climate-justice/>

Minority Rights Group. (2019). Minority and Indigenous Trends 2019 - Focus on climate justice. <https://minorityrights.org/resources/minority-and-indigenous-trends-2019-focus-on-climate-justice/>

Nygren, A., Kröger, M., & Gills, B. (2022). Global extractivisms and transformative alternatives. The Journal of Peasant Studies, 49(4): 734-759. <https://doi.org/10.1080/03066150.2022.2069495>

SRHR & Climate Justice Coalition. (2022). CLIMATE CHANGE, GENDER EQUALITY, AND SEXUAL AND REPRODUCTIVE HEALTH AND RIGHTS (SRHR). CSW66. https://womensgenderclimate.org/wp-content/uploads/2022/03/CSW66-SRHR_20220308-English.pdf

Strumskyte, S., Ramos Magaña, S., & Bendig, H. (2022). Women's leadership in environmental action. OECD Environment Working Papers, No. 193, OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/fo038d22-en>.

van Paassen, B. (2022). Why We Need Feminist Leadership for Climate Justice. Open Democracy. <https://www.opendemocracy.net/en/changemakers/climate-change-justice-feminist-leaders-rebuilding-world/>

WoMin. Right to say NO - Information Pack. <https://womin.africa/right-to-say-no-information-pack/>

Zheng, X., Lu, Y., Ma, C., Yuan, J., Chr Stenseth, N., Hessen, D.O., Tian, H., Chen, D., Chen, Y., & Zhang S. (2023). Greenhouse gas emissions from extractive industries in a globalized era. Journal of Environmental Management, (343). <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2023.118172>

Om projektet

"Genus och klimaträttvisa: Kunskap för Egenmakt" med akronymen "COPGendered" är ett EU-finansierat projekt inom ramen för programmet Erasmus+, som inleddes i december 2022 och kommer att pågå i tre år. Projektet leds av WIDE+ och ett transnationellt konsortium bestående av sju ledande parter, som inkluderar Gender CC, WIDE Austria, GADIP, KULU Women and Development, Mundubat och CSCD. Det primära syftet är att förse läsare och deltagare med verktyg, kunskap och metoder för att förstå och hantera de kritiska sambanden mellan ojämlikhet mellan könen och klimatkrisen.

Detta kapitel ingår i en serie dokument som behandlar specifika teman om kopplingen mellan genus och klimaträttvisa. Serien inkluderar även följande kapitel:

- Genus och klimaträttvisa
- Klimaträttvisa, genus och energi
- Klimaträttvisa, genus och hbtqi-frågor
- Klimaträttvisa, genus och transport
- Genus och klimatinducerad migration

Du kan läsa mer om COPGendered-projektet på: <https://wideplus.org/copgendered-project/>

Mundubat

Center for Sustainable Communities Development

